

К.пед.н. Демченко І.І.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНУ ПІДТРИМКУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах світової інтеграції активно формується нова філософія суспільства, у межах якої переосмислюються ціннісні орієнтири й стратегії людського буття для подолання негативних наслідків дискримінаційних процесів у соціумі. Такі соціокультурні очікування суспільства безпосередньо віддзеркалюється в організації, функціонуванні й розвитку системи освіти України, до якої кожному громадянину, незалежно від його соціального статусу, стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, має забезпечуватися рівний і справедливий доступ. Тобто процес демократизації та гуманізації освіти в Україні спрямовано на утвердження особистості учня як найвищої соціальної цінності та створення кожній дитині умов для здобуття якісної освіти відповідно до її здібностей і спроможностей. Такі пріоритети державної соціальної політики в Україні безпосередньо віддзеркалюється в організації, функціонуванні й розвитку інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта – це система освіти, яка надає підтримку в навчанні, вихованні й розвитку кожній дитині (з нормальним розвитком, з вадами в розвитку, обдарованих та соціально вразливих), визнає її потенціал та задовольняє всі її індивідуальні потреби. Оскільки, відмінності між людьми природним явищем, то і навчально-виховний процес слід відповідним чином адаптувати до потреб дітей, а не «підганяти» його під старі організаційні шаблони [1]

Відповідно, «Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг в умовах загальноосвітнього закладу, що базується на принципі забезпечення основоположного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання. З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти загальноосвітні навчальні заклади повинні адаптувати навчальні програми та

плани, методи та форми навчання, використання існуючих ресурсів, партнерство з громадою до індивідуальних освітніх потреб та різних форм навчання дітей з особливими потребами. Загальноосвітні навчальні заклади повинні забезпечити спектр необхідних послуг відповідно до різних освітніх потреб таких дітей» [2]

Це твердження означає, що усі діти, і зокрема, з вадами в розвитку, забезпечуються підтримкою, яка дозволяє їм досягати успіхів, найбільш повноцінного соціального життя, активної участі в колективі, в місцевому співтоваристві, забезпечивши цим повну взаємодію, взаємопідтримку і взаємодопомогу в суспільстві. Такий ціннісний імператив очевидно демонструє, що всі члени шкільного колективу і суспільства пов'язані між собою і що учні не лише взаємодіють між собою в процесі навчання, але й розвиваються, приймаючи спільні рішення з приводу управління процесами в школі, класі, групі [7].

В процесі організації навчально-виховного процесу в умовах інклюзивної освіти цінними стають погляди В. Сухомлинського на специфіку роботи з дітьми із заниженою здатністю до навчання. Ось як Василь Олександрович, наприклад, характеризує дітей з інертним типом нервової діяльності: «... в однієї дитини потік думок тече бурхливо, стрімко, народжуючи все нові образи, у іншої – як широка, повноводна, могутня, таємнича в своїх глибинах, але повільна річка. Навіть непомітно, чи є у цієї річки течія, але вона сильна і нестримна, її не повернути у нове русло, тоді як швидкий, легкий, стрімкий потік думки інших дітей можна ніби перегородити, і він відразу ж спрямується в обхід» [6, Т.3, с.46].

Далі В.Сухомлинський розвиває думку, звертаючись до питання про індивідуальний підхід вчителя до таких дітей: «... такі мовчазні тугодуми ой як страждають на уроках. Вчителеві хочеться, щоб учень швидше відповів на питання, йому мало діла до того, як мислить дитина, йому візьми і дай відповідь та отримуй оцінку. Йому і не до тям, що неможливо прискорити течію повільної, але могутньої річки. Нехай вона тече відповідно до своєї

природи, її води обов'язково досягнуть наміченого рубежу, але не поспішайте, будь ласка, не нервуйте, не хльоскайте могутню річку березовою різкою оцінки – нічого не допоможе» [6, Т.3, с.47].

Стосовно дітей з особливостями психофізичного розвитку В.Сухомлинський підкреслював: «Вчити і виховувати таких дітей треба у масовій загальноосвітній школі: створювати для них якісь спеціальні навчальні заклади немає потреби. Ці діти не є потворними, а найкрихітніші, найніжніші квіти в безмежно різноманітному квітнику людства» [6, Т.1, с.92-93]. Ця ідея згодом лягла в основу класів вирівнювання, як одного з найважливіших елементів інтегрованого навчання дітей з особливими освітніми потребами. І сьогодні у тих школах, в яких до розв'язання цієї проблеми ставляться з належною відповідальністю, створення інклюзивних класів дає виключно позитивні результати (Ю.Гільбух, І.Юрченко та інші).

Слід відзначити також перспективні кроки В.Сухомлинського як директора школи щодо забезпечення навчально-виховного процесу психологічною підтримкою. Так, за його ініціативою у Павлишській школі вперше було створено психологічну службу під назвою «Психологічна комісія». До її складу входили шкільний лікар і 7 – 8 найкраще психологічно обізнаних учителів. Комісія ставила своїм завданням встановити причини, через які дитині важко вчитися. При цьому особливо велика увага приділялася аналізу особливостей сприйняття дитиною предметів і явищ навколишнього світу, особливостей мислення, мови, пам'яті, уваги [6, Т.4, с.477]. Неабиякою мірою цьому сприяла послідовна реалізація висунутого В.Сухомлинським принципу передбачуваного успіху. Вчитель повинен постійно створювати для слаборозвиненого учня такі навчальні ситуації, які б відкривали перед ним цілком реальну перспективу успішних результатів власних навчальних зусиль.

Зрозуміло, що в радянській педагогіці проблема психологічної підтримки школярів у тому чи іншому вигляді формулювалася задовго до того, як розгорнулася педагогічна діяльність В.Сухомлинського. Але до Василя Олександровича ніхто цю проблему не розглядав з такою гостротою і

наполегливістю, ніхто так зацікавлено, послідовно і наполегливо не шукав гідної відповіді, як він. Ця відповідь виявилася дуже простою: невстигаючим учням для нормального психічного розвитку насамперед необхідно якраз те, чого у них немає – успіх у навчанні. Нехай незначний, але успіх. Без такого успіху не може бути нових, вищих досягнень, не може сформуватися повноцінна навчальна діяльність. «Моральні сили для подолання своїх слабких сторін (у тому числі і неуспішності з того або іншого предмету) дитина черпає у своїх успіхах» [3, с.92]. Мовою сучасних психологів реалізація цієї закономірності досліджується в концептуальних межах мотиваційної сфери досягнень учня.

В.Сухомлинського надзвичайно турбувало питання самосвідомості учнів із слаборозвиненими здібностями. Не лише у плані успішності і мотивів їх навчальної діяльності. Він розумів й етичний бік цієї проблеми: що повинен відчувати учень, скажімо, першокласник, усвідомлюючи, що інші діти володіють розвиненішими розумовими здібностями? Що він невдаха? Що життя з ним поступило несправедливо? Що відтепер і до кінця життя оточуючі вважатимуть його людиною другого сорту?.. Адже «без самоповаги немає етичної чистоти і духовного багатства особи» [5, с.43]. Чи можна це допустити, чи можна з цим змиритися? Діяти так – означає відмовити дитині у праві на щастя, і тоді виявиться, що всі міркування про всебічно розвинену особистість стануть голими абстракціями і зависнуть у повітрі.

Актуальним в умовах інклюзії є погляд В. Сухомлинського щодо оцінювання знань дітей: «Не ловіть дітей на незнанні, оцінка – не покарання, оцінка – радість [4, 60]. Видатний педагог вважав, що головне – не допустити відчуження дітьми своєї «неповноцінності», перешкодити появі в них байдужого ставлення до навчальної праці, не притупити відчуття честі та гідності [4].

Звертаючись до педагогів, В. Сухомлинський наголошував, що «Пам'ятайте, що Ви – не тільки сховище живих знань, не тільки фахівці, який уміє передати інтелектуальне багатство людства молодому поколінню,

запалити в його душі вогник допитливості, любов до знань. Ви – один із скульпторів, який творить людину майбутнього. Виховання, творення людини – це Ваша професія» [4, 56]

Отже, на сучасному етапі розвитку інклюзивної освіти, важливою є педагогічна спадщина видатного гуманіста В. Сухомлинського, у якій неоціненні скарби педагогічної мудрості мають величезну силу у формуванні нової філософії державної політики щодо дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Література:

1. Коупаєва А.А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення Алла Колупаєва [Електронний ресурс]. / - Режим доступу: http://slovyanochka.at.ua/publ/inkluzivna_osvita_v_konteksti_realij_sogodennja/1-1-0-53.
2. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями приняты всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994 г. - К., 2000. - 21 с.
3. Сухомлинский В.А. Верьте в человека. – М., 1960.
4. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості // Вибр. твори: В. 5-ти т. – Т. 1. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 53–205.
5. Сухомлинский В.А. Этюды о коммунистическом воспитании // Народное образование, 1967. – № 8. С. 50-62.
6. Сухомлинский В.А. Избранные произведения: У 5 т. – К., 1979-1980.
7. Salsburu C. I. On the nature and change of an inclusive elementary school / C. I. Salsburu, M. M. Palombarc, W. M. Hollowood // The Journal of the Association for Persons with Sewere Handicaps. – 1993. – № 18. – P. 75–84. , с. 75–84.